

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ҲУҚУҚИЙ
МАДАНИЯТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ****Холназарова Д.М***Гулистон давлат университети ўқитувчиси*

Жамият ривожини учун муҳим бўлган ислохот ва йўналишлар давлат томонидан ишлаб чиқиладиган қонун, қарор, фармон-фамойиш ва бошқа норматив ҳуқуқий ҳужжатлар орқали ижтимоий ҳаётга сингдирилади. Шунингдек норматив ҳужжатлар амалда тўлиқ бажарилсагина ислохотлар ўз ахамиятга молик жихатини беради. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, биз жамиятимизда шундай ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришимиз керакки, унга кўра, ҳар бир шахс Конституция ҳамда қонунларга амал қилиши, ўзгаларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, кадр-қимматини ва шаънини ҳурмат қилишни мажбурият сифатида бажариши эмас, балки кундалик қоида ва одатига айлантириши лозим.

Демак, жамият тараққиёти давлатдаги ҳуқуқий онг ва маданиятнинг юқори даражада бўлиши билан бевосита боғлиқ бўлиб, умумий маданиятнинг ажралмас таркибий бўлаги бўлган ҳуқуқий маданиятнинг негизини ҳуқуқий онг, ҳуқуқий тафаккур ташкил этиши билан белгиланади. Шунингдек, ҳуқуқий онг фуқаронинг жамиятдаги ўрнини белгилаб, жамият аъзоларининг ҳуқуқий онги қанчалик юқори бўлса, ҳуқуқий нормаларда белгиланган талабларнинг бажарилиши ҳам шунчалик тўлиқ ва аниқ бўлишини назарда тутаяди. Шундай экан, жамият ҳаётини демократлаштириш жараёнларининг муваффақияти кўп жихатдан талабалар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятининг такомиллашувига боғлиқ. Чунки юқори даражадаги ҳуқуқий саводхонликка, ҳуқуқий маданиятга эга бўлган фуқарогина иқтисодий эркин, демократик ҳамда маънавий ўзгаришларнинг ишончли таянчи бўла олиши мумкин. Шунинг учун ҳам, бугунги кунда ҳар бир талабада ҳуқуқий маданият, ҳуқуқий онг, билимни давр заруриятидан келиб чиқиб, такомиллаштириш масаласи катта аҳамият касб этмоқда.

Ёшлар ва талабаларнинг “ҳуқуқий маданиятини ўрганиш, жамиятимизнинг келажакдаги ҳуқуқий ҳолатининг истиқболларини баҳолашга имкон беради. Чунки шахс қарор топиб бораётган даврда унинг кадриятларга муносабати шаклланади, ҳуқуққа ижобий ва салбий муносабат вужудга келади, фаол ёки пасив ижтимоий-ҳуқуқий ҳулқ-атворга қаратилган йўл-йўриқлар вужудга келади. Талабаларнинг турли ҳуқуқ соҳаси меъёрларини, ҳуқуқий принципларни, давлат органларини, шу жумладан ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини ташкил этиш тартибини ва уларнинг фаолиятини билиши уларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришнинг зарур шартидир.

“Маданият” – кенг тушунча бўлиб, “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да “маданият” тушунчаси:

1) жамиятнинг ишлаб чиқариш, ижтимоий ва маънавий ҳаётида қўлга киритилган ютуқлари мажмуи;

2) бирор ижтимоий гуруҳ, синф ёки халқнинг маълум даврда қўлга киритган шундай ютуқлари даражаси;

3) ўқимишлилик, таълим-тарбия кўрганлик, зиёлилик, маърифат ҳамда турмушнинг маърифатли киши эҳтиёжларига мос келадиган шароитлари йиғиндиси каби маънолари орқали изоҳланади.

Чет эллик олимларнинг ҳисоб-китобларига қараганда, 1919 йилга қадар “маданият” тушунчасига етгита таъриф берилган, 1950 йилга келиб бу сон 164 тага, 1970 йилларда эса - 250 тага етган. Америкалик олимлар А.Кребер ва К.Клакхонлар эса 1950 йилларнинг бошида “маданият” тушунчасининг 257 та таърифи мавжудлигини таъкидлаганлар.

Маданият серкирра ва мураккаб ҳодисадир. Ҳ одамлар турмуш фаолиятининг барча жабҳаларида намоён бўлади. Касбий маданият, нутқ маданияти, ахлоқий маданият, меҳнат маданияти, савдо-сотик маданияти, нутқ маданияти (актёрларда), жисмоний тарбия, турмуш маданияти, мусиқий маданият, парламент маданияти, шаҳар маданияти, қишлоқ маданияти, саноат маданияти, халқаро муносабатлар маданияти, сиёсий маданият каби фикр-мулоҳазалар мавжуд.

“Маданият” тушунчаси ёшларда ҳуқуқий маданиятни ўрганишда ҳам методологик аҳамиятга эга. Адабиётларда “маданият” тушунчасига 500 дан ортиқ таъриф берилган бўлса, бу кўрсаткич доим ўсиб бормоқда. Аммо методологик нуқтаи назардан қаралганда, асосийси берилган таърифларнинг сонидан эмас, балки тушунчага ёндашувдadir. “Маданият” сўзининг этимологиясига мурожаат этадиган бўлсак, унинг ўзагини қадимги Рим қўлёзма ёдгорликларида учратиш мумкин. Лекин баъзи тилшунослар “маданият” атамаси латин тилидан келиб чиққан деб ҳисоблайдилар. “Султио” сўзи “ишлов бериш”, “қайта ишлаш” маъноларини билдирган.

“Фалсафа” қомусий луғати бўйича “маданият” сўзи (арабча мадиналик яъни шаҳарлик) таълим-тарбия кўрганлик маъноларини англатади ҳамда ўзаро муносабатларда акс этадиган инсон фаолиятининг ўзига хос усули эканлиги таъкидланади. Маданият алоҳида индивиднинг ҳаёт фаолияти (шахсий маданият)ни ҳамда ижтимоий гуруҳ ёки жамиятнинг ҳаёт фаолияти усулини акс эттиради. Маданият инсоннинг фаолият жараёни, унинг натижасида яратилган маънавий қадриятлар бўлиб, ўз навбатида, шахснинг шаклланиши ва камол топишида муҳим омил бўлиб ҳисобланган ижтимоий ҳодисадир. Маданият тушунчасида инсон фаолияти ва унинг натижалари, тарихий тараққиётнинг маълум босқичидаги, муайян даврдаги ижтимоий ва этник гуруҳлар ривожланишидаги сифатий хусусиятлар ҳам ўз ифодасини топади.

Ҳуқуқий маданият эса шахс, жамият ва давлат ривожланишининг ўзига хос хусусияти. Адабиётларда ҳуқуқий маданият умумий маданиятнинг муҳим қисми сифатида талқин этилади ва бир неча таркибий қисмларни ўз ичига олади:

1) давлат томонидан халқ ва жамоат бирлашмалари нуқтаи назарини ифодаловчи ҳуқуқий сиёсатнинг ишлаб чиқилиши ва амалга оширилиши;

2) юксак даражада ривожланган юридик фанларнинг мавжудлиги ҳуқуқий маданиятнинг муҳим қисмидир;

3) кенг ва фаол ҳуқуқий онг ҳуқуқий маданиятнинг бир қисми бўлиб, у давлат ва ҳуқуқий воқеликлар ҳақидаги ғоялар, қарашлар, хис-туйғулар, фикрлар, кайфиятлар тизимидир;

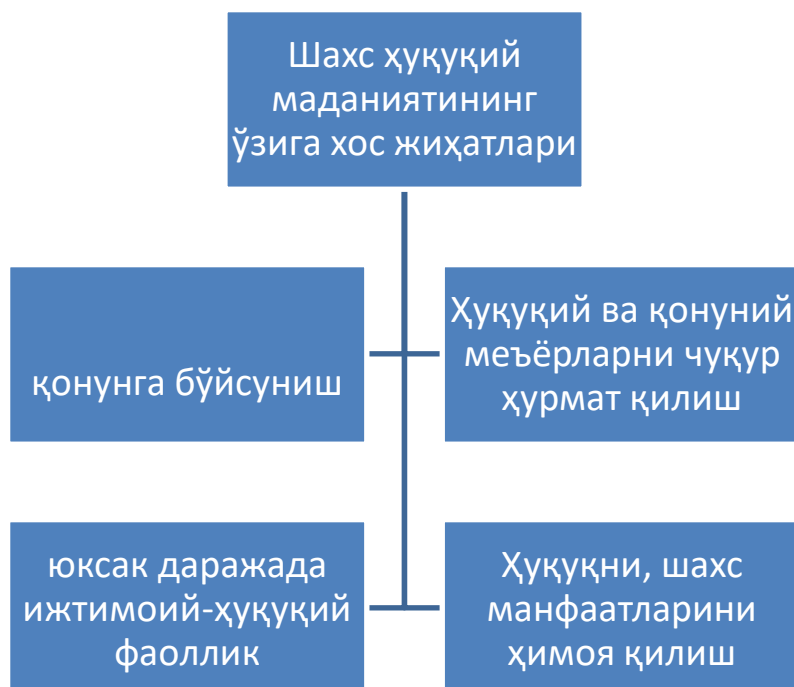
4) ҳуқуқий маданият – бу инсонларнинг давлат ва ҳуқуқ ҳақидаги муҳим билимларни эгаллаб олиш даражасидир;

5) илгари эришилган ва тўпланган барча ҳуқуқий тажриба, ҳуқуқий ёдгорликлар ва уларнинг оммага тарқатилиши;

6) амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, Конституция, қонунлар, кодекслар, фармонлар, қарорлар ва бошқа ҳуқуқий манбалар ҳуқуқий маданиятнинг асосини ташкил этади.

“Жамиятга нисбатан ҳуқуқий маданият юридик кадриятлар ва меъёрлар, ҳуқуқий институтлар, ҳуқуқий онг ва хулқ-атвор бирлигининг сифат хусусиятини ифодалайди. Шахсга нисбатан эса у атроф дунёни идрок этадиган ўзига хос “ҳуқуқий қонун” бўлиб, у ҳуқуқий воқеликни ўзлаштиришининг мезони сифатида гавдаланади”.

Юқорида қайд этилган таҳлиллар асосида шахс ҳуқуқий маданиятининг ўзига хос жиҳатлари аниқланди (1-расмга қаранг):

1-расм. Шахс ҳуқуқий маданиятининг ўзига хос жиҳатлари

Талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришда ахлоқий тарбияланиши ҳам алоҳида аҳамиятга эга. Зеро, “жамиятнинг маънавий камолоти ўз-ўзича, стихияли амалга ошмайди. Ҳар бир тузум, давр муайян мақсадлар, талаб ва эҳтиёжлар асосида кишиларнинг маънавий камолотига таъсир кўрсатади, унга мазмун ва муайян йўналиш беради. Шунга асосан инсон тарбиясининг бирор тизими, усуллари ва шакли келиб чиқиши” билан ифодаланади. Талаба шахсини ахлоқий ва маънавий тарбияламай туриб унда нафақат ҳуқуқий маданият, балки, маданиятнинг бирор бир турини ривожлантиришнинг имкони йўқ.

А.Эркаев ўз илмий изланишларида “этикод дунёқарашнинг, у орқали маънавиятнинг ўзаги сифатида воқеликка инсон муносабатини, ҳулқ атворини, фаоллигини белгилайди. Фаоллик учун, айниқса, ижодкорлик учун оддий ишончга асосланган илм кўп ҳолларда камлик қилади. Ижодкорлик ва фаоллик ишончнинг ихлос ва ишқ билан бойитилишини тақозо этади” деб ифодалаган. Айтишимиз мумкинки, ҳуқуқий онгга эга инсонни ҳуқуқий маданиятли шахс деб айта олмаймиз. Ижтимоий фаол, жамиятда ўрнатилган ҳуқуқий меъёрларни англаган ҳолда рия қилган шахсга нисбатан ҳуқуқий маданияти ривожланган дея оламиз.

Шунингдек, талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш аввало, унинг индивидуал сифатларига эътибор қаратишни тақозо этади. Шу сабаб, тадқиқотчилар томонидан педагогик амалиётда индивидуаллик педагогикасига оид қарашларни ҳам кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

О.С.Гребенюк ва Т.Б.Гребенюк педагогика индивидуал ёндашув остида инсонни ҳайвонот ва ижтимоий оламдан ажратувчи ҳамда унинг интеллектуал, мотивацион, эмоционал, иродавий, предметли-амалий, ўз-ўзини назорат қилиш ва экзистенциал сифатларининг асосий соҳалари билан белгиланувчи педагогик-психологик бетакрор хусусиятлари тўғрисида тўхталиб ўтган.

А.Маслоу талабаларда психологик сифатларнинг шаклланишида таълим берувчи ва таълим олувчи ҳамкорлигининг ролини ифодалашда ўқув-тарбия фаолиятини, фан асосларини ўзлаштиришнинг негизи эмас, балки шахснинг ижтимоий-маданий сифатларни эгаллаш жараёнидир деб таъкидлайди.

Талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш дастлаб уларда индивидуал сифатларни ривожлантириш педагог ва талабаларнинг таълимни индивидуаллаштириш жараёнидаги фаолиятлари тизими сифатида ифодаланади. Функционал даражада талабанинг индивидуал сифатларини ривожлантириш талаба-ёшлар психикаси соҳасидаги янги ҳосилаларни таъминловчи психологик-педагогик шарт-шароитларнинг ўзаро алоқадорлиги ва боғлиқлиги сифатида қаралади.

Талабаларни жамият ҳаётида ижтимоий фаол шахс сифатида шакллантириш, талабанинг индивидуал хусусиятларини ривожлантиришдан узилган ҳолда амалга оширилмайди. Тадқиқотчиларнинг илмий-тадқиқот ишига кўра таълимга

индивидуал ёндашиш жараёни орқали ўрганиш, педагогик-психологик, хусусият ва сифатлари у ёки бу соҳаларининг ривожланиши, кетма-кетлиги тартибида ҳам бир-биридан ажралган ҳолда содир бўлмаслигини, балки ўзаро алоқадорликда, талаба сифатларининг умумийлигида содир бўлишини ҳисобга олиши керак.

Талабанинг ҳуқуқий ривожлантиришда унинг жамият ҳаётида фаол бўлиши ва ижтимоийлашуви ҳам муҳим ўрин эгаллайди. Г.Андреева ижтимоийлашув жараёни ёшларда уларнинг ижтимоий меъёр ва кадриятларни ўзлаштириш жараёни бўлиб, бу жараёнда улар шахс сифатида шаклланиши тўғрисида тўхталиб ўтган.

Шунингдек, Н.Қосимова ўз тадқиқотида шахс ижтимоийлашувида ибрат ва таълим-тарбия масалаларига, яъни ота-она ва фарзанд ўртасидаги ўзаро ҳурмат, оилада бола тарбияси, таълим-тарбияда ота-она ролига тўхталиб ўтади ва бундан билишимиз мумкинки, талабада ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришда оила тарбиясининг ўрни юқори эканлиги англашимиз мумкин.

Маълумотларни таҳлил этар эканмиз, талабада ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш шахсни жамият ҳаётида юз бераётган ҳодиса ва жараёнларга бефарқ бўлмаслик, демократик давлат қуриш йўлида фаол иштирок этишни тақозо этади. Зеро мамлакатимиз, “инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгиланишини, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришни, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик ҳуқуқий давлат ва очик фуқаролик жамияти қуриш” йўлидан бормокда.

Шунингдек, профессор Ш.Р.Баратов эса, ўзининг илмий тадқиқот ишида шахс фаоллиги, аввало ўз-ўзини ривожлантириш, ўз имкониятлари кўлаמידан унумли фойдалана олишга интилиш жараёни эканки, бу жараённи мунтазам равишда ўрганиш ва ривожлантира бориш шахс тараққиётини таъминловчи жамиятнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланмоғи муқаррар деб таъкидлаб ўтади.

Талабаларда шахс сифатларининг ривожланишида қуйидаги сифатлар алоҳида келтириб ўтилган:

талабанинг ўқитувчи билан ўзаро ҳамкорликда бажарадиган индивидуал сифатлари орқали амалга ошириш;

педагогик-психологик ҳамкорлик фаолиятига киришиш;

ўқитувчи шахс сифатида ҳаракатни бошлаб беради ва унга талабаларни жалб этади;

талаба ўқитувчидан ибрат олган ҳолда намуна асосида ўз ҳаракатини бажаради.

Талаба шахсига таълим беришда унга таъсир этувчи омил ва иштиёқни кучайтириш, мустақил ишлаш кўникмасини шакллантириш, ижтимоий фаол шахс сифатида юксак ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш муҳим омил ҳисобланади.

Талабаларнинг ҳуқуқий маданиятининг ривожланиш даражаси турли омилларга боғлиқ. Жумладан, уларнинг жамият ҳаётида иштироки жараёнида оладиган тажрибаси ҳуқуқий меъёрларни билишига ўз таъсирини кўрсатади.

Талабаларда ҳаётий тажрибанинг тўпланиб бориши моддий жавобгарлик борасидаги меъёрни билиш даражасини ошириб боради.

Ҳуқуқни билиш даражасига таълим омили ва талабаларнинг ҳуқуқий фанларга бўлган қизиқиши кўпроқ таъсир кўрсатади. Бу эса талабани ўз навбатида ҳуқуқий ахборот манбаларига мурожаат қилишга кндайди. Ҳуқуққа махсус қизиқиш билан қараш даражасига талабаларнинг ижтимоий тажрибаси ва ижтимоий-сиёсий фаоллиги ҳамда ёш хусусиятлари ҳам ўз таъсирини кўрсатади.

Жамиятнинг бир қисми бўлган талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантириш бир қанча омилларга боғлиқдир. Жамият ҳаётидаги ўзгаришлар, янгиланишлар ва демократиялашуви ҳуқуқий маданиятни янада ривожлантириб боришни тақозо этади. Ҳар бир давр ўзгаришлари инсон ҳуқуқий маданиятига ҳам янгиланишларни олиб киради. Шу маънода “Ўтиш даври ва миллий давлатчилик асосларини шакллантириш билан боғлиқ биринчи галдаги ислоҳот ва ўзгаришларни ўз ичига олган дастлабки босқич 1991-2000 йиллар мамлакатимиз ва ҳалқимиз ҳаётида улкан из қолдирган ўтиш даври том маънода тарихий аҳамиятга эга бўлган давр бўлди”. Шу даврда “Таълим тўғрисида”ги Қонун жаҳон андозаларига мувофиқ ҳолда тайёрланди, истикболдаги вазифаларни илгари суриш ва ҳал этишга қодир бўлган кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилган эди.

Ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришда таълим тизимининг ҳам ўзига хос ўрни мавжуд. Талабаларга конституцияни, қонунларимизни чуқурроқ ўргатиш, уларга ҳурмат руҳини шакллантириш ва бевосита амалда қўллай олиш кўникмасини ривожлантиришдан иборатдир. Ҳуқуқий таълим асосида ўз ҳуқуқларини яхши билган талаба-ёшларгина ижтимоий ҳаётнинг ҳамма соҳаларида онгли равишда меҳнат қила оладилар. Уларнинг яратувчанлик фаолияти ҳам анча юқори бўлади. Талаба-ёшларимизнинг ҳуқуқий маданияти юксалишидан фақатгина уларнинг ўзлари манфаатдор бўлмай, балки давлат ҳам манфаатдордир.

Демак, ҳуқуқий маданиятини ривожлантиришда талабаларнинг ўзлари манфаатдор эканликларини тушуниб етишларига эришмоқ лозим. Шунингдек, талабаларда ҳуқуқ соҳаларига бўлган қизиқишнинг ортиши, унинг турли ҳуқуқ соҳаси меъёрларини, ҳуқуқий принципларни, давлат органларини, шу жумладан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини ташкил этиш тартибини ва уларнинг фаолиятини билиши талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришнинг зарур шартидир.

Талабаларнинг ҳуқуқий билимлари даражаси турли омилларга боғлиқ. Ёши катталашиб борган сари бундай билимларнинг ошиши табиийдир, чунки инсон ёши катталашган сари у ўқиш ва жадал суратда кенгайиб бораётган ижтимоий тажриба туфайли ривожланиб боради. Ҳуқуқнинг бир қанча меъёрларини билишга талабаларнинг жамият ҳаётида амалда қатнашиши жараёнида оладиган ижтимоий тажрибаси анча таъсир кўрсатади. Ҳаётий тажриба тўпланиб борган сари моддий жавобгарлик тўғрисидаги меъёрни билиш даражаси ошиб боради.

Талабанинг ҳуқуқни билиш даражасига, бошқача қилиб айтганда, унинг ҳуқуқий хабардорлик даражасига, бошқа субъектив омиллар билан бир қаторда, бу шахсининг ҳуқуққа бўлган қизиқиши ҳам таъсир кўрсатади. Бу қизиқиш талабани ҳуқуқий ахборот манбаларига мурожаат қилишга ундайди.

Ҳуқуққа маҳус қизиқиш билан қараш даражасига талабанинг ёш хусусиятлари, унинг ижтимоий тажрибаси, ижтимоий-сиёсий фаоллиги (мисол учун сайловларда иштироки) таъсир кўрсатади. Қизиқиш даражаси жиҳатидан жиноят, меҳнат ва оила ҳуқуқи муҳим ўрин тутди. Бу тасодифий эмас. Жиноят ҳуқуқи жиноятчиликка қарши кураш муаммоси билан ва унинг нафақат талабалар, балки барча ёшлар энг кўп ёқтирадиган жанрлардан бири бўлган детектив адабиёт ва фильмларда ёритилиши билан чамбарчас боғлангандир.

Одатда баъзи талаба йигит-қизлар юқори курсларда ўз меҳнат фаолиятларини бошлайдилар, шунингдек оила қурадилар. Ана шу ҳол уларнинг меҳнат ва оила ҳуқуқига бўлган қизиқишида акс этади. Маънавий ва интеллектуал етуклик даражаси ошиб борган сари уларда криминал адабиётга, шу туфайли жиноят ҳуқуқига ҳам бўлган қизиқиш камаяди, бунинг ўрнига меҳнат, фуқаролик ва уй-жой ҳуқуқига бўлган қизиқиш ошиб боради.

Талабаларнинг ҳуқуққа бўлган қизиқишнинг даражасини уларнинг оммавий ахборот воситалари (радио, телевидение, газета ва журналлар) томонидан ёритилаётган турли юридик масалаларга қизиқишини ўрганиш асосида аниқлаш мумкин. Бу ҳуқуқ ҳақидаги билимларни олиш мақсади ва сабаблари тўғрисида тасаввурга эга бўлиш имконини беради. Талаба-ёшларнинг ҳуқуқий ахборотни фойдаланишдан кўзлаган асосий мақсади ўзларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисидаги билимларини кенгайтиришдан иборатдир.

Жамиятимизда талабаларнинг ҳуқуқий маданиятини ривожлантириш, энг аввало, ҳуқуқий тарбия тизими орқали амалга оширилмоқда. Уларнинг қонунларга, турмуш қоидаларига ҳурмат билан қараш, инсонлар шахсини ҳурмат қилиш, инсоннинг ҳуқуқига, кадр-қимматига заррача бўлсада тажовуз қилишга йўл қўйиб бўлмаслигига қатъий ишонч ҳосил қилиш, фуқаролик фаоллигини ошириш, ахлоқ қоидаларига риоя қилиш кўникмаларини ривожлантириш ушбу тизимнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Ҳуқуқий тарбия тизими олий ўқув юртларида “Ҳуқуқий маданият ва ҳуқуқий тарбия асослари” ўқув фанини ўқитиш билан бир қаторда оммавий ахборот воситалари орқали ҳуқуқни тарғиб қилиш, давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳуқуқни тушунтириш ва тарғиб қилиш соҳасидаги фаолияти ва ҳуқуқий тарбиянинг бир қатор бошқа ташкилий шакл ва воситалари киради.

Талаба-ёшлар ҳуқуқий маданияти ва уларни ҳуқуқий тарбиялашнинг моҳиятини фақат амалдаги қонун ҳужжатларининг меъёрлари ва принциплари тўғрисида бир қадар билимларни қўлга киритишдангина иборат деб қараш ҳам мумкин эмас. Талаба-ёшларни ҳуқуқий тарбиялаш ва улар ҳуқуқий маданиятини

ривожлантиришдан мақсади қонунга итоаткорликни ва шахсининг қонунни ҳурмат қилишини шакллантиришдан иборатдир. Қонунни ҳурмат қилиш ҳуқуқ меъёрларига шунчаки риоя қилишни эмас, балки уларни шахс билан жамиятнинг бир-бирига мос тушган қадриятлари сифатида узвий идрок этишни англатади. Талабаларда қонунга итоаткорликни ва ҳуқуқни ҳурмат қилишни шакллантириш, уларнинг ҳуқуқий маданиятини ривожлантириш, хусусан, қатъий ҳуқуқий нуқтаи назарга эга бўлган шахслар улушининг ошишини ва асосан жазоланишдан қўрқиш туфайли тўғри ҳуқуқ-атворли бўлган шахслар улушининг камайиб боришини тақозо этади.

Таълим муассасаларида янги қабул қилинаётган қонун ҳужжатлари юзасидан кенг маънодаги тушунтиришларни олиб бориш, маъруза машғулотлари, танловларни ўтказиш ҳам талабаларда ҳуқуқий маданиятни ривожлантиришга таъсир этувчи омиллардан бири ҳисобланади. Тадбирларни ташкил этишда зерикарли бўлиб қолмаслиги учун ҳуқуқшунос олимлар, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ходимлари, хусусан, суд, прокуратура, солиқ, адвокатурада фаолият олиб боровчи ходимларни таклиф этиб туриш муҳим аҳамиятга эга.

Ёшларни ҳуқуқий хабардор қилиш масаласининг энг мақбул ечимларини излаш, фикримизча, унинг ижтимоий субъект эканлигини тўла-тўқис ҳисобга олиши керак. Бундан, шу нарса келиб чиқадики, ҳуқуқий хабардор қилиш стратегияси ёшларга исталган ҳажмда юридик билимларни ўзлаштиришдан иборат эмас, балки уларга ҳаётнинг ўзи талаб қиладиган ҳуқуқий билимлардан баҳраманд бўлиш имконини беришдан иборат. Бундай стратегиянинг самарадорлиги ва ижтимоий долзарблиги ёшлар маънавий, шу жумладан, ҳуқуқий қадриятлардан узилиб қолганлигидан келиб чиқади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Таджихонов У., Саидов А. Ҳуқуқий маданият назарияси. Т. 1. - Т., 1998. - 2 том. - 198 б.
2. Выготский Л. Педагогическая психология. – Москва: Педагогика, 1999.
3. Андреева Г. Социальная психология. – М., 1999. – 373 с.
4. Холназарова, М. Х. (2015). Формирование творческих способностей личности в процессе социализации. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(3-4), 109-111.
5. Karimova, S. (2022). MAFKURAVIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA MILLIY MEROSIMIZNING ORNI. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 2(1), 485-488.